

der, eller är det sista budskapet ett tecken till en vändning åt det bättre?

— — — — —
Se det goda landet, som flöt av mjölk och honung, det land, vars lyckliga innebyggare sutto var under sitt vinträd och sitt fikonsträd, det land, i vars helgedom David spelade och Asafs sångarskaror lovade Gud! Se det goda landet, huru har det blivit så platt öde, förbränt, förhärjat! Borta, långt borta, vid de älvar i Babel sitta de fångna med harporna hängande på pilträdet. Huru skulle de kunna sjunga Herrens sång om Sion, om Jerusalem! Men i det ödelagda Kanaan höras klagosångerna, sånger visserligen av klagan, men dock genomträngda av ett hopp, som varken kan eller får dö.

— — — — —
Jag ser efter långa fångenskapsår en hop återvända till Israels

land. Grundstenen är lagd till Herrens nya hus, och allt folket jublar högt. Men de gamla, som sett det förra huset, gräto högljutt.

— — — — —
Jag frågar: skall den blomstring av det gudstjänstliga livet, som var på väg att ödeläggas, framdeles stå upp till nytt liv? Vi hoppas det, även om det nya kanske ej blir efter de stora mått, som den liturgiskt-musikaliska renässansen kunde mätas med under 1800-talets senare hälft och detta århundrades början. Men *ett* veta vi: kyrkans gudstjänstfirning, dess sång och musik skall aldrig dö! Den bär evigheten inom sig. Den är ett utflöde av den Evige själv. — — Hans kärlek till människors barn är *så stor*, att både tiden och evigheterna igenom skola förkunna hans lov. *F. M. Allard.*

Handboksförslaget 1926.

A. Allmänna synpunkter.

På den korta tid, som stått sakkunniga till buds vid utarbetandet av detta förslag, som svällt ut till en volym av omkring 400 sidor, har man ej kunnat vänta en så grundlig och mogen revision av handboken, som varit önskvärd. Revisionsförslaget ger särskilt vid en detaljgranskning intryck av brådska genom mindre lyckliga förändringar i synnerhet vid avfattningen av bönerna. Lyckligare hade varit, om sakkunniga haft befogenhet och mera tid på sig till att avgiva ett genomgripande revisionsförslag, som kunnat tänkas äga bestånd en längre tid framåt. Då nu så kort tid stått dem till buds, hade det varit bättre att inskränka sig till en nöd-

torftig ändring av de mest framträdande bristerna i den nuvarande handboken med undantag av de förändringar, som av kyrkomötet den 7 nov. 1925 i skrivelserna n:r 55—57 hos Kungl. Maj:t framhållits, vilka naturligtvis måste kräva en grundligare behandling. Ett inskränkande till en varsam revision hade varit så mycket mer välbetänkt, som de liturgiska frågorna alltid äro av den mest ömtåliga beskaffenhet och församlingarna ogärna se, att ritualen gång efter annan ändras.

Då nu förslaget erbjuder ganska viktiga förändringar, även utöver de i nämnda skrivelserna påtalade, finnes anledning att granska detsamma

såsom ett förslag med anspråk på att gälla ej som ett varsamt utan som ett ganska genomgripande revisionsförsök. Vid ett sådant hade varit högeligen önskvärt, att handboksfrågan lösts i sammanhang med de kyrkomusikaliska spörsmålen, såsom ock kyrkomötet i sin skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit. Vi kunna f. n. ej rätt veta, huru sakkunniga tänka sig den kyrkomusikaliska utgestaltningen av t. ex. den nicenska trosbekännelsen, som enligt förslaget även kan sjungas. Man kan befara, att innan auktoriserad musik föreligger till användande i församlingarnas tjänst, åtskilliga mindervärdiga försök att tonsätta de nya sångliga delarna av liturgien komma i bruk och sedan bliva rätt besvärliga att få bort, om de här och var arbetat sig in i församlingarna.

Om en kommande handbok skulle uppläggas i den omfattning,

det föreliggande förslaget ger vid handen, vilket ej bör anses vara en brist, om innehållets godhet motsvarar handbokens storlek, hemställa vi, att handboken uppläggas i tre volymer: 1) *Ordo missae*, omfattande den allmänna gudstjänsten med kyrkoböner (kap. 1 o. 2); 2) *Manuale*, omfattande de prästerliga kasuella handlingarna (kap. 3—10) samt 3) *Pontificale*, omfattande de biskopliga kasuella handlingarna (kap. 11—14) med *tillägg* (kap. 15—18). Om man är rädd för dessa från romerska kyrkan härflytande benämningar, kan man ju använda andra, ehuru latinska benämningar i allmänhet såsom *Kyrie*, *Gloria* o. s. v. sedan länge vunnit hävd i det agendariska språkbruket, ej minst i musikbilagorna till handboken. Genom att uppdelas denna i trenne volymer, bleve den mera praktiskt användbar.

B. Detaljgranskning.

Första delen.

1 kap. Om den allmänna gudstjänsten.

a. På söndagar och högtidsdagar.

1. Ottesången.

S. 2. Den korta ottesångsliturgien är acceptabel. Dock bör morgonbönen ersättas med söndagens kollektbön. De båda förefintliga morgonbönerna erbjuda ej tillräcklig omväxling för hela kyrkoåret, och de-tempore-principen bör även här fasthållas. Vidare bör en av dagens texter föreläsas för deras skull, som ej komma till någon annan av dagens gudstjänster.

Anvisningen om ottesångens anordnande i enlighet med ordning för matutin ur Vesperale är ett steg i rätt riktning. Frågan är dock, om tiden ännu är mogen för en sådan åtgärd, då den allmänna kunskapen

om dylika gudstjänsters anordnande är klen och det senaste — ännu ej av Kungl. Maj:t och kyrkomötet antagna — förslaget till Vesperale är i stort behov av överarbetning.

S. 3: n:o 2. G. H. (= Gamla handboken): »vi tacke dig av allt hjärta, att du har låtit oss uppleva denna dag». H. F. (= Handboks-förslaget): »vi tacka dig av allt hjärta för denna dag». Ingen förbättring. Lämpligare: »låtit oss uppvakna till denna nya nådedag, etc.» . . . Följande mening genom kraftig omredigering förbättrad. Dock har en formell oegentlighet uppstått: »så att vi aldrig vika från dina budords vägar utan ständaktigt tro vad du har utlovat». Bör ändras till: »så att vi aldrig vika från dina budords vägar utan i ständaktigt tro på vad du har utlovat, göra det du bjuder . . .» Härigenom kommer motsatsförhållandet bättre fram.

S. 4: n:o 2. H. F.: »Men framförallt säga vi dig tack och lov. . .» Torde böra ändras till: »Men framförallt tacka och lovsäga vi dig därför. . .» Tacksäga en

numera utdöd form. G. H.: »Mandoms-anamnelse» ersatt i H. F. med födelse. (Onödig korrigerig).

S. 5: n:o 3. G. H.: nåderikt och fridfullt i H. F. ändrat till nåderikt och fridsamt. Ändringen felaktig, då man ej kan tala om fridsamt år men om fridfullt. — Bönens sista mening har fått en olycklig korrigerig: »Förlåna oss din Heliga Ande, så att vi vandra i ljuset av ditt ord och följa dig efter . . . i H. F., motsvarande G. H.: »Förlåna oss genom din Helige Ande att framleva vårt liv i din gemenskap . . .» Genom omredigeringen har det inskjutna »och följa dig efter» blivit tillagt Fadern, medan enligt kristen terminologi efterföljelsen tillkommer Kristus. Satsen torde kunna ändras till: »Förlåna oss din Heliga Ande, så att vi vandra i ljuset av ditt ord och troget efterfölja din Son.»

S. 5: n:o 4. Trettondagsbönen har undergått en rad korrigeringar. Såsom en avgjord försämring måste följande ändring betecknas: G. H.: »Sänt din Son i världen såsom livets ljus till salighet». H. F.: »Låt din Son komma i världen med ljus och liv och salighet.» Det gamla ordasättet är starkare i formellt hänseende, ur innehållets synpunkt och på grund av sin anknytning till bibelordet (Joh. 8: 12). Den nytillkomna satsen: »Låt Israel *bliva varse* det klara skenet av din Sons evangelium», är svagt formulerad. I anslutning till Trettondagsordet i 2 Kor. 4: 6 kunde den törhända formuleras så: »Gör ditt egendomsfolk, Israel, mottagligt för kunskapen om din härlighet, som strålar fram i Kristi ansikte.» — Den G. H. hade en skäligen intellektualistisk avslutning av bönen: »Låt det klara skenet av ditt evangelium instråla i våra hjärtan, så att den saliggörande kunskapen om dig hos oss må varda befastad och förökad till våra sjäalars frälsning och ditt härliga namn till pris.» H. F. innebär icke minst genom sina anknytningar till bibelordet en förbättring på denna punkt: »Gör oss alla till ljusets barn och låt ditt ljus leda oss till den stora dag, då alla tungor skola bekänna, att Jesus Kristus är Herren, dig, Fader till ära.» Beklaglig är den tautologiska upprepningen av »ljus» samt den olämpliga omkastningen av ordningen av orden i bibelcitaten. Möjligen kunde detta i händelse av en omredigering av den föregående satsen ändras sålunda: »Gör oss alla till ljusets barn, och led oss i skenet av den klara morgonstjärnan fram till den dag, då alla tungor skola bekänna — dig Fader till ära — att Jesus Kristus är Herren.»

S. 6 n:r 5. Bönen synes ha vunnit genom den omredigering den genomgått, dock har dess karaktär av morgonbön försvunnit. I näst sista meningen borde uttrycket »fd ett levande hopp» ersättas exempelvis med »befästas i ett levande hopp».

S. 7: n:o 8. Pingstbönen har undergått några mindre omredigeringar. G. H.: »där höra förkunnelsen om de stora ting, du gjort med oss» har ersatts med H. F.: »för att höra de stora ting, som du har gjort med oss.» Torde böra ändras till: »för att höra om» eller »för att höra de stora ting förtäljas, som». G. H.:s bön: »Vi bedja dig att du ville efter ditt löfte rikligen utgjuta din Heliga Ande över oss, att han må leda oss» har i H. F. förändrats till: »Över dina apostlar, kyrkans fäder och lärare har du rikligt utgjutit din Heliga Ande.» Bönen om Andens utgjutelse bör ej utgå. Möjligen kunde tankarna kombineras: »Liksom du fordom rikligen utgjutit din Heliga Ande över dina apostlar, över kyrkans fäder och lärare, så utgjut den även över oss och över våra församlingar.» H. F.: har: »upptänd och befast hos oss tron.» Imperativformen av befasta lyder åtm. enl. kyrkligt språkbruk »befästa», ej befast.

II. Högmässan.

Därest handboken komme att utgivas i tre band, vore lämpligast använda den nuvarande uppställningen av högmässan, alltså:

II. Högmässan.

1. Högmässa med och utan nattvardsgång. (Inledningspsalm t. o. m. ps. efter predikan.)

a. När Herrens nattvard hålles.

b. När Herrens nattvard icke hålles. (Därefter i anledning av kyrkomötets skrivelse:)

2. Högmässa med skriftermål och nattvardsgång.

Vi instämma med reservanten d:r Stadener i så måtto, att »skriftermålets höga innebörd av själv-rannsakan» ginge förlorad, om skriftetalet, såsom å sid. 49 är föreslaget, helt och hållet utginge, ja ej ens ersattes av en agendariskt fixerad förmaning. Den enda rest av skriftermålet, som här kvarstår,

är förutom syndabekännelsen avlösningensformeln å sid. 52. Däremot finna vi i motsats till reservanten det ej olämpligt att infoga skriftermålet i högmässan, dock med en annan anordning än den, som sakkunniga förorda, varigenom skriftermålet såsom uppbyggelsemoment kommer till sin fulla rätt, högmässans inledningstankar ej bortelimineras eller förvanskas samt man ej behöver befara, att gudstjänsten drager allt för mycket ut på tiden.

Alltså med utgående av moment 4 å sid. 49 ha vi tänkt oss moment 3 å sid. 48 erhålla följande schema:

1. Inledn.-ps. till skriftermålet.
2. Skriftablet.
3. Syndabekännelsen med jämväl kollektiv avslutning (avseende även åhörare, som blott äro andliga deltagare i nådens skatter).
4. Avlösningen, åtföljd av några lästa psalmverser.
5. Förs. sjunger sv. ps. 194: 1 o. 4, i vilka såväl Kyrie- som Gloriamomenten ingå.

Därefter salutationen, epistel o. s. v.

Mot den av sakkunniga föreslagna anordningen ha vi att invända, att Gloria omedelbart efter avlösningensformeln verkar alltför abrupt. Nattvardsgästerna behöva efter avlösningens uttalande en stunds stillhet till befästade av det intryck av uttalad och försäkrad nåd, som detta moment innebär, vilket sker dels genom de lästa psalmverserna och dels genom psalm 194: 1 o. 4, vars innehåll och allvarliga mollkaraktär harmoniera med Kyrietankarna och tillika ge ett annat uttryck åt den tacksägelse, som flyter ur ett botfärdigt men av Gud benådat hjärta. Vi anse tanken på infogning av skriftermålet i högmässan lycklig särskilt i landsförsamlingar, där åhörarna i regel blott en gång på söndagen kunna väntas till

Guds hus. Får nattvardens karaktär sedan vila över hela gudstjänsten, nattvardstankar tona fram även i predikan, torde detta kunna i sin mån bidraga till att öppna åhörarnas sinnen för välsignelsen av att bruka detta nådemedel, vilket på så många håll är förgätet.

Det klagas över att passionsgudstjänsterna mångenstädes äro så fåtaligt besökta, varför tillstånd lämnats att utom kyrkan hålla passionspredikningar. Ett sätt att kunna bibehålla dessa i församlingens andliga centrum, kyrkan, med möjlighet att i det närmaste få lika många åhörare som i högmässan, är att hålla passionspredikan omedelbart efter densamma. Om korta psalmer användas och högmässopredikan inskränkes till 15 å 20 min., kan den så hopfogade gudstjänsten utföras på 1¹/₂ å 1³/₄ timme. Akten avslutas på predikstolen med passionsbönen och en slutönskan, exempelvis Uppb. 5: 12, varpå psalm i anslutning till talet avslutar det hela. Sålunda behöver i denna gudstjänstkombination ej Fader vår och välsignelsen upprepas.

En liknande kombination borde också äga rum på Långfredagen, där högmässa omedelbart efterföljes av aftonsång. Den senare avslutas på övligt sätt med altartjänst, där efter allm. kyrkobönen vid aftonsång prästen vänder sig mot församlingen med en liknande slutönskan, exempelvis ur Uppb. 1: 6, i stället för att ånyo upprepa Fader vår och välsignelsen.

Försök i dessa riktningar ha under en följd av år ägt rum i Ö. kyrka och visat, att blott en och annan avlägsnat sig vid högmässans slut, men de flesta dröjt kvar över passionspredikan och långfredagens aftonsång. Anordningen kan även ske så, att passionshistoriens 4 akter bli på fyra söndagar genomgångna.

jämte femte och sjätte akterna på långfredagen, samt att den eljest rätt långa läsningen genom avbrott av lämpliga psalmverser, enligt föredöme av Passionale i 1915 års i bruk tillåtna Vesperale, ej behöver verka enformigt. Särskilt synes en dylik kombination påkallad i kyrka, där blott en präst har att svara för båda gudstjänsterna samt där duplikation förekommer.

Efter dessa allmänna synpunkter angående högmässoritualen må följande anmärkas.

Sid. 9. Valet av lämplig *inledningspsalm* att ev. använda synes oss ganska lyckligt. Dock torde kyrkovisan En herrdag i höjden (N. Ps. 665: 1, 2) mindre lämpa sig som inledningspsalm på domsöndagen. Bättre vore att då begynna med den högtidliga sv. ps. 499: 1, 2. Även synes oss mindre lyckligt att citera psalmernas begynnelseord med blott t. ex. »Vad ljus över!». Vill man använda koralbokens psalmnomenklaturer, så borde lika mycket citeras av inledningsorden, som där är anförd. Förfarandet för lätt tankarna till angivandet av en studentkvartett med t. ex. blott orden: »Dåne lik» o. d.

Sid. 10 ff. Angående *introitusantifonierna* bör i allmänhet anmärkas, att musiken vid deras utförande knappast tillåter, att prästen framsäger Versus och församlingen sjunger Responsum. Om prästen ej sjunger, bör angivas, att antifonierna utföras av tvenne körer eller försångare och kör.

Även hade varit önskligt utvidga antalet introitusantifonier med Vid Nyår och På Långfredagen. För botdagen (sid. 16) hade i likhet med de övriga introiterna ännu ett verspar varit önskligt.

Sid. 19. Olaus Petri uttryck: »Bröder och systrar i Kristus Jesus» borde helt utgå. I *syndabekännelsen* har uteslutiits »om du så skulle döma mig, såsom mina synder hava förtjänt.» Vi anse, att ett uteslutande av dessa ord bidrager att försvaga skuldmedetandet, som lätt i denna tid vill utplånas, varför dessa ord böra bibehållas.

Sid. 20. Den kollektiva avslutningen av syndabekännelsen bör vid den *allmänna* gudstjänsten bibehållas.

Sid. 21. Språket i Matt. 11: 28 är för allmänt till sitt innehåll och bör utgå.

Som Glorivers bör även ps. 324: 5 kunna till omväxling få användas.

Sid. 22. Det förefaller oss inkonsekvent att ej även omnämna annandag Pingst såsom lämplig för sjungandet av Laudamus, då det får sjungas på annandag Påsk.

Sid. 23. Då församlingen enligt god tradition stående hör epistel och evangelium sig föreläsas, böra i *ingressen* till textläsningen de gamla uttrycken bibehållas. Att två gånger upprepa söndagens benämning verkar tautologiskt.

Sid. 25. Nuvarande handbokens uttryck: *en enda* Gud . . . *en enda* Herre i Nicenum är ur sångsynpunkt att föredraga. Även må framhållas, huruvida ej trosbekännelsen såsom sacrificium bör av prästen läsas med vändning åt altaret.

Sid. 26. Angående hymnen efter tron må tilläggas »i anslutning till dagens firningsämne.»

Sid. 29 ff. Önskligt hade varit, att de-tempore-principen något mera framträtt genom flera de-tempore-alternativ vid slutönskan. Vi föreslå följande att kunna användas, förutom de allmänna slutönskningarna i 2 Kor. 13: 13 o. 1 Petr. 5: 10, 11, för jultiden 2 Kor. 9: 15 samt Gloria Patri,

för trettond-tiden: Rom. 16: 26, 27,

för fastlagstiden: Uppb. 1: 6,

för långfredagen: Uppb. 5: 12,

för påsktiden: 1 Kor. 15: 57, Hebr.

13: 20, 21, 1 Th. 3: 16,

för Kristi Hf.-d.: Uppb. 5: 13,

för Tref-tiden: Ef. 3: 20, 21,

vid kyrkoårets slut: 1 Th. 5: 16, 1 Th.

3: 12, 13, 2 Petr. 3: 17, 18.

Sid. 31. Uttrycket »ditt herravälde» torde utbytas mot »ditt rikets seger i våra hjärtan.»

Sid. 32. I meningen: »hjälp och hugsvala etc.» föreslås en omkastning av uttrycken för att få uttrycket »de döende till sist såsom övergång till »hjälp oss omsider»; sålunda: »Vårda dig . . . värnlösa. Hjälp och hugsvala . . . döende.»

Sid. 33 ff. Utom den hittills brukade allmänna kyrkobönen hava föreslagits ytterligare tre alternativ, för att ej säga under vissa omständigheter dessutom allmänna kyrkobönerna vid ottesång och aftonsång och kyrkobönen på sjukhus samt i fastan litanian; alltså 8 alternativ av allm. kyrkoböner. En dylik omväxling är nog påkallad, men det hade varit önskligt, att de-tempore-karaktären därvid fått framträda. Å sid. 33 hade bort anmärkas, att på missionsdagen bortfaller meningen: »Utsträck ditt herravälde etc.». Eftersom kyrkomötet nämnes före riksdagen i den förra allm. kyrkobönen, enär man väl övligen placerar det andliga först

och det världsliga efteråt, bör detsamma ske även här samt uttrycken sättas inom parentes. Samma anmärkning gäller den följande bönen å sid. 34. Eftersom vårt land utvecklats till ett industriland, hemställes, om ej i samtliga allm. kyrkoböner någon tydligare antydning må givas, som låter dem, som arbeta i industriens tjänst, förnimma, att de äro ihågkomna i församlingens förböner. För övrigt förefaller oss alternativet å sid. 33 skäligen svagt.

Sid. 36. Mellan första och andra stycket i denna i litanieform avfattade bön bör inskjutas: »Församlingen må kunna sjunga: förbarma dig över oss.»

Sid. 37. Angående *hymnen*, som kan sjungas i st. f. (?) offertoriepsalmen, borde stå något, som garanterar, att man får en hymn som passar till nattvardsakten.

Sid. 39. Efter prefationen borde *Sanctus* åter få intaga sin gamla plats, vilken även norska kyrkan här inrymt åt densamma. Detta moment, tillbörligen utfyllt, komme att väsentligen förhöja stämningen, om prefationen avslutades med vad som ursprungligen hört dit. Slutet kunde vid båda få följande lydelse: »Dig hembara fördenskull genom honom alla heliga änglar och saliga andar omkring din tron evigt lov och pris. Låt också oss instämma med dem, då vi nu ödmjukt till dig frambara vårt lovoffer: Helig etc.»

I bönen efteråt, som efter lovsången fullt är på sin plats, borde de sista orden omedelbart övergå i de följande instiftelseorden; alltså: »Hör vår bön för... Jesu Kristi skull, vilken i den natt, då han vart förrådd etc.»

Sid. 40 ff. Den tysta börens moment är, om instiftelseorden läsas med dämpad röst, av gripande verkan och bör utmytna i Fader vår, varmed denna den högtidligaste bordsbön på jorden avslutas. Genom denna anordning kommer prefationen till sin fulla rätt. Den blir »Das evkaristische Hochgebet», m. a. o. en lovsägelse över den av Guds nådesvälgärningar, som särskilt bringas till åtanke i nattvarden. Framförallt i detta moment utlöses församlingens behov av tillbedjan. Efter att sålunda den nattvardsfirande församlingen i prefationens slutord anknutit förbindelsen med den lovsjungande skaran omkring Lammets tron och i Herrens bön samlat sin åkallan och tacksägelse, är övergången till distributionen med Pax psykologiskt motiverad.

Tydligt borde angivas, att nattvardsgästerna *ej under Agnus Dei framgå till*

altaret. Bäst torde vara, att den sjunges, medan de ännu befinna sig stående i bänkarna. Under densamma bör prästens självkommunion, där så förekommer, äga rum. Därefter den allmänna kommunionen. Därunder må stilla orgelspel eller full tystnad angivas äga rum mellan distributionspsalmens verser.

Sid. 44. Önskvärt vore, att något av de-tempore-principen gjorde sig gällande ifråga om tacksägelsebönerna efter nattvarens begående.

Sid. 46 ff. Angående högmässan med allenast predikan (benämningen i rubriken mindre lyckad) är talat i det föregående; likaledes angående moment 3 å sid. 48, ävenså är framhållet, att alternativet å sid. 49 bör helt utgå.

Sid. 53. Ett ofta framträdande drag i böneformulären är, att meningar förekomma, då officianten »predikar» istället för beder. Ett exempel förekommer även här i st. 1. Till stöd för den fortlöpande tankegången i en kyrkobön måste ju åtskilliga förbindelseled mellan böner och lovsägelser, vilka ju utgöra börens karaktär, förekomma. Dessa böra då i liturgiskt språk helst uttryckas med bisatser. Vi föreslå därför denna lydelse: »Allsmäktige Gud, barmhärtige Fader, som sänt din Son i världen till vår återlösnings, vi tacka dig för alla dina välgärningar. Värdes etc.» — I st. f. »ditt herravälde» föreslå vi även här: »Främja ditt rikets seger över hela jordens krets». Vidare påyrkas parentes omkring kyrkomötet och riksdagen.

III. Aftonsången.

Sid. 57. Obs. att bestämmelsen om aftonsångens anordnande som vesper på inga villkor må träda i kraft, förrän det senast utgivna *Vesperale* blivit omarbetat och av Kungl. Maj:t auktoriserat. Detsamma gäller veckogudstjänsten å sid. 59.

Angående b) Veckogudstjänster och c) Rättegångsgudstjänster intet vidare att anmärka.

2 kap. Kyrkoböner.

Vid revisionen av dessa avdelningar synas kommitteradé haft för avsikt att förverkliga tvenne önskemål: 1) Bönerna skola från början till slut konsekvent vara riktade till

samma person i Gudomen och ej ss. i G. H. understundom sker, än till Fadern, än till Sonen. (Ex.: Juldagens högtidsbön n:r 3 börjar med ett anropande av Fadern, men vänder sig redan i andra meningen till Sonen. Slika kastningar verka störande.) Ett undantag bildar givetvis högtidsbönen på Heliga Trefaldighetsdag, där alla tre personerna i Gudomen anropas. Detta kommitténs strävande måste betecknas såsom högeligen lofvärt. Emellertid ha kommitterade stött på synnerligen stora svårigheter, vilka de ofta ej bemästrat. Särskilt Juldagens högtidsbön måste betecknas som bättre i den äldre avfattningen. 2) Kommitterade synas ha eftersträvat ett mera nutidsmässigt, lättare flytande språk. Mot detta torde åtskillig opposition komma att rikta sig, som betvivlar såväl nödvändigheten som lämpligheten härav. I det hela torde om den G. H. kunna sägas, att den ej präglas av sådan ålderdomlighet, att den för flertalet nutidsmänniskor är oförstådd eller ens svårförståelig. Risken blir då så mycket större, att den monumentalitet, som skall utmärka liturgien, prisges åt vardaglighet eller banalitet. Endast undantagsvis synas kommitterade dock hava råkat ut för denna fara. Som bevis att de dock ej gått aldeles fria, må anföras avslutningsformeln av nyårsbönen (s. 93): I Jesu namn. Amen. Detta hör hemma i den talade predikan, ej i den fixerade liturgien. En annan är risken att den pregnanta rytmen, som skall vara liturgiens särmärke, genom inplockade småord går förlo-rad. För denna fara synas kommitterade ej ha tillbörligt varit på sin vakt. Som belägg må anföras ett citat ur Trettondedagens högtidsbön (Kap. 1, mom. 4, s. 5). G. H. har följande sats: Vi tacka dig, att du har *sänt* din enfödde Son i världen

såsom livets ljus till salighet för alla människor. H. F. föreslår följande formulering: Vi prisa dig, *därför att du har låtit* din enfödde Son komma i världen med *ljus och liv och salighet* för alla människor.

Till strävan efter nutidsmässigt språk må ock räknas utrensandet av äldre, i talspråk numera sällan brukade ordformer. Det är självklart, att liturgien även i detta stycke måste om ock långsamt följa utvecklingen. Dock, så länge dessa ordformer leva i skriftspråket eller i predikolitteraturen finnes ingen anledning att utrensa dem, helst deras innehåll ej är oklart.

H. F. ersätter alltså, som det vill synas skäligen onödigt, ordet »rik-ligen» med »rikligt» (Kap. 1, mom. 8, s. 7; Kap. 1, mom. C, s. 8); ordet »krafteligen» med »kraftigt» (Kap. 1, mom. 6, s. 6); ordet »mandomsanammelse» med »födelse» (Kap. 1, mom. B. 2, s. 4) o. s. v.

Inför liknande rättelser erinras man oemotståndligt om ärkebiskop Söderbloms dräpande kritik i 1920 års kyrkomöte av kriorättandet av Wallins psalmer. Man hade strukit och rättat. Varför? »Därför att det är ovanligt, men», tillägger ärkebiskopen, »det är poetiskt, och det väcker uppmärksamhet och eftertanke. Jag minns, vad en bonde sade om en tjänsteman, som på grund av sin självständighet icke kunde behålla sin plats på bolaget. Bonden yttrade: »Inte vet jag, vad det var för fel med honom, men dom sa, att han hade karaktär.»

III. Till dessa tvenne allmänna iakttagelser om böneavdelningarnas omredigering må läggas en tredje, berörande en synnerligen viktig fråga: den om liturgiens anknytning till bibelordet. Å ena sidan är det för liturgiens förankring i det fromma själslivet av vikt att bibelläsaren känner sig hemma i liturgien, där-

för att han där möter bibelns talesätt, vilka väcka till liv heliga bilder och erinringar. Å andra sidan måste liturgien hävda sin självständighet, den kan ej få bli en slav under bibelordets *bokstav*. Liturgien har därför rätt att om verkligt legitima skäl därtill förefinnas, rubba ordens ordningsföljd i en anförd bibelsats o. s. v. På några ställen visa sig nu kommitterade hava sökt denna anknytning till bibelordet. Trettondedagens högtidsbön (s. 5 och 93) har sålunda erhållit följande i fråga om uppslaget väl funna avslutning med anknytning till Fil. 2: 11: »— låt ditt ljus leda oss till den stora dag, då alla tungor skola bekänna, att Jesus Kristus är Herren, dig, Fader, till ära». Emellertid måste man ställa sig mycket skeptisk emot detta sätt att införa bibelordet, varigenom appositionen: »dig, Fader till ära», placerats på en logiskt sett oriktig plats. I ett fall sådant som detta torde det vara riktigare att utesluta denna apposition, om den av formella skäl ej kan placeras på rätt plats efter ordet »bekänna». — I detta sammanhang må ett annat liknande ställe behandlas. Enligt G. H. avslutas påskdagens högtidsbön med anknytning till ordet i 1 Kor. 15: 57 sålunda: »Gud vare tack som *har givit* oss segern genom vår Herre Jesus Kristus.» H. F. behåller bibelordet men gör den ändringen att det utbyter ordet »Gud» mot »Dig». Det gällande bibelöversättningen har ordet i denna gestalt: »Gud vare tack, som *giver* oss segern genom vår Herre Jesus Kristus.» Det torde ej föreligga några tillräckligt bärande skäl för att här ej anföras verbotim.

Efter dessa allmänna synpunkter må anmärkas följande.

Mom. 1. Litanian.

S. 83. Det i G. H. förekommande och alltfört kvarstående »blodsutgjutelse» är med tanke på språkets rytm synnerligen

besvärande. Borde ha ersatts, gärna genom återgång till »Orlig».

S. 84. Det nytillkomna ledet: »Att du värdes göra ditt *namn bekänt* över hela jorden» — är genom anhopningen av enstaviga ord utan pregnant rytm. Detsamma gäller s. 85: Att du värdes giva alla riken och folk frid och endräkt.

S. 85. Det nytillkomna ledet: »Att du värdes välsigna *åkrar och berg, skog och sjö* och giva nåd att rätt bruka dem» — har erhållit en föga lycklig formulering på grund av växling mellan singular och plural form.

S. 85. Genom omredigering har följande sats uppstått: »Att du värdes välsigna våra hem och fostra de unga i din sanning och fruktan». G. H.'s formulering var genom det senare ledets längd otyplig, varför förkortning måste anses lofvärd. Den nya formuleringen ger emellertid ej tillbörligt uttryck för ansvaret i barnauppfostrens kall. Möjligen kunde satsen omredigeras sålunda: Att du värdes giva din välsignelse åt våra hem och till de ungas fostran i din sanning.

S. 86. Efter Agnus Dei har i H. F. det i G. H. förekommande Herre, förbarma dig över oss etc. strukits. Då detta anropande förefinnes redan i Litanians ingress måste denna uteslutning betecknas såsom en förbättring.

S. 88. G. H. och H. F. ha båda följande avfattning av församlingens responsium i versikeln: Förkasta oss icke: »Och tag icke din Heliga Ande ifrån oss». På grund av radens uppbyggnad utföres den vid sång såsom bestående av anapester (se musiken till litanian). Betoningen förflyttas då från ordet *tag* till *icke*. Kan korrigeras genom att ordet *och* uteslutes.

S. 89—91. Den föreslagna förkortade formen för litanian måste betecknas såsom en god nyhet, helst då den som helhet betraktad är väl disponerad och de olika avdelningarna väl avvägda emot varandra. Några justeringar erfordras dock, närmast för den musikaliska rytms skull.

S. 89. Från G. H. har här upptagits följande led: Att du värdes vara vårt fäderneslands värn och sköld, vilket led, på grund av sin otyplighet, borde ha uteslutits eller omredigerats.

S. 90. H. F. har: Att du värdes vederkvicka och *hjälpa* alla sjuka. *Hjälpa* bör ersättas med *trösta*. (Se s. 85).

S. 90. H. F.'s nytillkomna Att du värdes välsigna *allt gott verk*, torde på grund av de tre enstaviga och betonade orden i kadensens slut bli omöjlig att på ett

tillfredsställande sätt ordna för recitativisk sång.

Överhuvud måste som allmän anmärkning i detta sammanhang kraftigt betonas det oriktiga i kommitténs förfaringssätt vid omredigering av litanian, ett fel som vidlått de sista årtiondenas revisionsarbeten över huvud: nämligen att man omarbetat och nydiktat utan att samtidigt den musikaliska sidan av saken beaktats; härigenom ha musikaliskt sett omöjliga texter insmugit sig. I fråga om den föreliggande revisionen måste detta så mycket mer beklagas, som kyrkomötet självt

vid beslutets fattande direkt uttalade sig för ett samtidigt beaktande av de musikaliska synpunkterna. Det vore högeligen att beklaga, om man återigen fölle tillbaka på det gamla, vrånga förfaringssättet, att först fastslå en text, som sedan nödtorftligen skulle förses med musik. Fastställandet av de delar av handboken, som skola kunna utföras till sång, får icke ske, förrän samtidigt en reviderad musik till desamma föreligger. Erfarenheterna från de sista psalmboks- och handboksrevisionerna tala härvid ett tillräckligt tydligt språk: spåren avskräcka.

Andra delen.

3 kap. Om Dopet.

Som helhetsintryck av det nya förslaget till dopformulär torde väl kunna sägas, att det betecknar ett avgjort framsteg vid jämförelse med de förslag, som sett dagen under de sista åren. Den nytillkomna ingressen ur Dav. ps. 8 är en verklig vinst. Värdefulla delar av det äldre dopformuläret hava bevarats, överhuvud är revisionen av detta kapitel betydligt varsammare än det senaste kommittéförslaget. Samma varsamhet gör sig likaledes gällande i fråga om dispositionen.

Den förnämsta avvikelser från nu gällande dopformulär är givetvis att vid handpåläggningen föreslås Fader vår utbytt mot välsignelsen. Detta innebär en avgjord försämring av följande skäl: 1) Det betyder brytandet av en evangelisk, svensk tradition, som inleddes av Olaus Petri i 1529 års handbok, en tradition, som ej ens neologien hade hjärta att bryta med. 2) Genom förändringen har handpåläggningen helt fått karaktären av enbart konsekrationssymbol. Detta förstärkes dels genom slutorden i den förmaning som föregår Mark. 10: 13—16: »att vår Herre och Frälsare ville i

nåd mottaga det och välsigna det» — dels ock genom evangeliets egna slutord: »Och han tog dem upp i famnen och lade händerna på dem och välsignade dem». De närvarande dopvittnena torde ej kunna undgå intrycket av att handpåläggningen vill åskådliggöra Kristi välsignelse, och att prästen i viss mån kommer att »spela» Kristus. Detta synes böra högeligen undvikas. 3) Handpåläggningen såsom symbol för bön och förbön kommer ej här till uttryck såsom genom den hittills brukade anordningen med Fader vår. Och i handpåläggningen såsom symbol för förbön ligger dock ett från evangelisk synpunkt rikare innehåll än då den betraktas som enbart konsekrationsgest. Och söker man efter en bön att då bruka, lärer näppeligen någon annan kunna komma ifråga än Herrens egen bön. Dess lämplighet som förbön torde ingen vilja bestrida, som känner Luthers tolkning av bönepunkterna. 4) Handpåläggningen betecknar en av dopaktens höjdpunkter. Vid sådant förhållande bör denna ej försvagas genom ersättandet av ett nytestamentligt ord med ett gammaltestamentligt. Skall en

ersättning med nödvändighet sökas borde detta vara ett annat nytestamentligt. 5) Genom ersättandet av Fader vår med välsignelsen på detta ställe, har H. F. nödgats placera Fader vår omedelbart efter vattenbegjutningen. Här är onekligt en av dopaktens allra mest oroliga platser. Har ändringen i detta stycke förestavats av strävan efter en mera riskfri plats för Fader vår, så ha kommitterade kommit ur askan i elden.

På ovan anförda motivering påyrkas alltså bibehållandet av Herrens bön vid handpåläggningen, varjämte välsignelsen som hittills bör placeras före fadderförmäningen.

I likhet med det närmast föregående dopförslaget har H. F. infört nattvardsmässans prefationsresponsorier, dock fördelade på två ställen. Detta kan ej anses lyckat. Dels höra dessa responsorier så helt kyrkorummet till, att de ej böra anföras i en dopritual, dels höra de enligt gammal hävd så helt tillsammans, att de ej böra åtskiljas, dels och framför allt är det psykologiskt oriktigt att plötsligt i en liturgi, avsedd att utföras utan orgelackompagnemang, införa församlingen såsom aktivt medverkande i så korta responsorier, i all synnerhet ej i responsorier av så monumental karaktär som dessa. Dessa böra utgå och erhålla den äldre avfattningen. Emot sjungandet av Gloria Patri såsom växelsång kunna däremot ej dessa skäl anföras.

I sin strävan efter ett flytande språk har H. F. särskilt i inledningssatserna fått ett alltför banalt uttryckssätt. Så t. ex. har adverbet »nu» erhållit en alltför stor användning. I hela formuläret förekommer det minst 8 gånger, av dessa 4 gånger i onödan: s. 112: »Så vilja vi nu efter Kristi befallning». s. 113: Låtom oss nu höra den krist-

na tro. s. 114: Låtom oss nu bedja såsom vår Herre...; s. 116: Låtom oss nu höra Guds ords förmaning till oss alla som hava undfått dopets nåd: Såsom I nu haven mottagit...

Nu något om detaljerna.

S. 111. Inledningsallokutionens andra och tredje meningar hava tautologiska inledningar: »Därför har han». Dessa ord äga ej sådan monumental resning, att de tåla vid upprepning. Ordet »för» är här också tre gånger upprepat. Andra meningen torde kunna korrigeras sålunda: »Därför sände han sin Son Jesus Kristus i världen till att frälsa syndare».

S. 111. »Upplýser oss med sina gåvor» hör så helt tredje artikeln och Anden till, att det ej bör införas i en sats, som rör Fadern.

S. 111. Övergången till Matt. 11: 18, 20 är synnerligen abrupt; den äldre smidigare.

S. 112. Citatet är den gamla inledningsallokutionen såsom ingress till Mark. 10; bör ges en resligare början. Ex.: »Efter Kristi befallning vilja vi alltså genom det — — —».

S. 115. Tacksägelsebönens andra mening har en tautologisk upprepning av »detta barn»; bör ändras.

S. 115. »Var dess ledsagare» väcker banala idéassociationer, bör ersättas med: »Led det under vandrigen genom livet».

S. 116. Fadderförmäningen är i hög grad i behov av omredigering, särskilt andra meningen: »Nu tillkommer det hem och församling».

4 kap. Om ungdomens konfirmation och första nattvardsgång.

Då detta kapitel nyligen genomgått stora förändringar, torde man tills vidare lämna det orubbade. Dock är det på en punkt, som konsekvenserna ej utdragits av gjorda förbättringar i ritualen. Som bekant hava de forna löftesfrågorna fått en mjukare formulering: »Viljen I etc.». Härav följer, att frågorna förlorat sin karaktär av ett förbindande löfte för framtiden och snarast inskränka sig till ett uttalande av konfirmandens närvarande uppsåt att etc. Mångenstädes formulera dock prä-

ter kungörelsen om konfirmationen efter den gamla ordalydelsen, som ännu kvarstår i H. F. överst å sid. 144: »bekänna sin tro och *avlägga sina löften*». Detta uttryck bör ändras till: »bekänna sin tro och sitt uppsåt att däri stadigt förbliva». Om löfteskaraktären får stå kvar i de båda sista frågorna, har den stora allmänheten ännu för sig, att de s. k. löftesfrågorna fortfarande äro orubbade med sina för framtiden gällande förpliktelser.

5 kap. Om allmänt skriftermål.

1. När allmänt skriftermål med skriftetal sker före högmässan.

Sid. 157 ff. Ang. ändringarna i syndabekännelsen se vad som är sagt till sid. 19. Vid enbart skriftermål bör den kollektiva avslutningsformeln, såsom här skett, utgå.

II. När allm. skriftermål med skriftetal sker i högmässan.

Se vad därom ovan är sagt.

III. När allm. skriftermål utan skriftetal sker i högmässan, bör utgå. Se ovan!

IV. När allm. skriftermål sker i samband med nattvardsmässan ensam (sid. 162).

Härom gäller i tillämpliga delar vad ovan sagts.

V. Ett annat sätt, när allmänt skriftermål sker i samband med nattvardsmässan (sid. 164).

Denna form för nattvardsgudstjänst synes alltför främmande för vår svenska tradition. Det synes ock oegentligt att börja med tacksägelse och först *därefter* låta skriftetal, syndabekännelse och avlösning följa. Detta verkar i hög grad psykologiskt, varför denna form bör helt och hållet utgå.

6 kap. Om enskild skrift och avlösning.

Detta kap. innefattar tvänne huvuddelar, dels en, som avser ett återupplivande av den normala biktinstitutionen, dels en, som avser bikt av den, som begått uppenbart brott, m. a. o. angår den forna kyrkoplikten. Det måste anses som en förtjänst, att den förra kommit till heders, likasom att den senare undergått en lättare överarbetning.

Ehuru den förra kanske ej kommer så ofta till användning, är den dock ur själasörjaresynpunkt lärorik beträffande det rätta umgäendet med bekymrade själar. Då tvänget av nattvardsanmälan bortfallit, blir väl ock upplivandet av den forna kyrkoplikten ur rättslig synpunkt utan kraft och verkan. I anledning härav hemställes, huruvida ej alloktionen å sid. 218 bör ändras. H. F.: »så förkunnar och tillsäger jag dig — — — måltid» ändras till: »Så må du hädanefter utan samvetets förkränkelse med församlingen äga tillträde till nattvardens heliga måltid».

7 kap. Om sjukas kommunion.

Sid. 221. Ang. syndabekännelsen se vad ovan är sagt.

Sid. 225. »Helig» bör strykas på grund av vad förut sagts.

8 kap. Om brudvigsel.

Det förslag till vigselformulär, som framlades i anslutning till den allmänna handboksrevisionen vid 1893 års kyrkomöte, förkastades. Härav blev följden, att ända till år 1917 kvarstod formuläret av år 1811 oförändrat (om man undantager enstaka språkliga moderniseringar). Så är för övrigt än i dag i stort sett fallet. En del särskilt misslyckade uttryck ändrades likväl 1915 av kyrkomötet. Bland ändringarna 1915 ha vi här speciellt anledning att påpeka, att Fader vår flyttades från sin plats omedelbart efter »Emedan I nu tagit varandra till äkta» m. m. till vigselaktens slut omedelbart före välsignelsen.

De i det vanliga vigselformuläret i H. F. föreslagna ändringarne äro huvudsakligen trenne.

1) Fader vår har återflyttats till sin gamla plats före 1917.

2) I stället för citatet om äktenskapets oupplöslighet (Mt. 19) har införts ett uppkok på orden ur Mt. 19 jämte en erinran om bröllopet i Kana.

3) Till förmaningen: »Betänken dessa Herrens, Jesu Kristi, ord» m. m. har fogats ett tillägg, bestående av vissa delar av 1 Kor. 13: 4—6.

Vad den första ändringen beträffar, måste den väl anses mindre lyckad. Eller måste det icke betraktas såsom olämpligt, att brudparet *står* under det Fader vår bedes men knäböjer under de andra bönerna?

Vill man genom den föreslagna förändringen vinna, att orden om äktenska-

pets oupplöslighet icke skola komma omedelbart intill äktenskapsförbundets högtidliga stadfästade, så är det valda tillvägagångssättet knappast det lämpligaste. Syftemålet torde bättre vinnas antingen genom uttalandet av en högtidlig välgångsönskan, t. ex. »Herren vare med Eder och ledsage Eder i sin sanning och fruktan nu och till evig tid.» Denna önskan kunde utan skada för formuläret flyttas från sin nuvarande plats till detta ställe. Bättre torde dock frågan lösas, om man flyttade orden om äktenskapets oupplöslighet till den inledande allokutionen, dit de åtminstone ur liturgisk synpunkt böra höra.

Är den första förändringen mindre lyckad, så torde man utan överdrift kunna beteckna den andra såsom rent misslyckad. Kommitterade ha lämnat en undervisning om äktenskapets oupplöslighet, i vilken bl. a. omtalas, att vår Frälsare bekräftat äktenskapets, av Gud redan i begynnelsen inrättade stiftelse. Även påpekas, att såsom vår Frälsare med sin närvaro helgade bröllopet i Kana, så vill han alltså vara gäst i våra hem. Efter denna undervisning fortsätter förslaget: »Betänken dessa Herrens, Jesu Kristi, ord». Ett sådant sätt att anföra vår Frälsares ord torde få anses som i högsta grad betänkligt.

Vill man undvika ordet »kött», som i kyrkomötet 1893 gav anledning till en så vidlyftig diskussion, så synes frågan kunna lösas på ett vida enklare och mindre anstötligt sätt, nämligen genom en återgång till ordalydelsen 1811: »De tu skola varda ett. Så äro de icke mer tu utan ett». Kunde man tillåta sig denna frihet gent emot bibeltexten år 1811, så torde den utan fara kunna ske även nu. Avvikelsen innebär icke någon förfalskning. Den är ju uteslutande av språklig natur.

Mot den tredje ändringen är väl knappast något annat att invända än att orden ur 1 Kor., som de nu stå, komma något oförmedlat. Övergången mellan den föregående förmaningens s. a. s. liturgiska normalprosa och den lapidara stilen hos Paulusstället är alltför skarp och tvär. Kunde övergången på ett passande sätt förmedlas, torde tillägget av detta stycke ur »kärlekens höga visa» vara att betrakta som en vinst.

I rubriken rörande pällen och brudmässan har en beklagansvärd ändring skett. Orden: »träder brudparet efter predikan och kommunionen fram för altaret» hava uteslutits. Därmed har den sista rest, som kunnat rättfärdiga

namnet brudmässan strukits. Hade det icke varit lämpligare att lämna utförligare anvisningar om vigselns utförande i samband med mässan? Många (även präster) ha mycket liten kännedom därom.

Ytterligare en anmärkning må göras. Bröllopspsalmerna höra ju avgjort till de svagaste avdelningarna i 1819 års psalmbok. När nu H. F. annars (t. ex. vid jordfästning) använder Nya Psalmer och när bland dessa finnes en så pass användbar bröllopspsalm som nr 571: »Vi önske nu vår brudgom och brud» — hade då icke anledning funnits att meddela denna bland de å ss. 236 ff. anförda psalmerna?

9 kap. Om barnakvinnors kyrkotagning.

Ingen anmärkning.

10 kap. Om jordfästning.

Det är högeligen egendomligt, att jordfästningsritualet varken 1893 eller 1915 föranledde någon debatt i kyrkomötet. Det intager dock en så viktig ställning, att det borde kunna göra anspråk på ett visst intresse.

Vårt nuvarande jordfästningsritual är onekligen skäligen torftigt. Det nya förslaget har knappast försökt att göra det rikare.

Den mest i ögonen fallande förändringen är införandet av ett nytt alternativ till begravningsbön. I stort sett rör sig detta inom samma tankesfär som de gamla. Blott en sak är ny: förbönen för de sörjande. Ett annat böneämne, som man hoppats skulle fått plats (varom mera längre ned), är förbigånget. Nekas kan kanske icke, att det nya formuläret är präglad av något större innerlighet än de gamla.

Om införandet av detta alternativ är att räkna som en förtjänst, så måste man emellertid beklaga, att bönen: »O Herre Gud, du som för syndens skull» strukits på denna plats. Både liturgiskt och religiöst torde denna få räknas till handbokens bästa böner. Det är då skada, att den skall reserveras för de fall, då altartjänst förekommer.

Kommer härtill, att det tredje alternativet i vår nuvarande handbok: »Herre Gud Fader i himmelen» införts, icke som alternativ till de andra bönerna, utan som obligatorisk bön efter begravningsbönen, så har antalet alternativ på denna punkt minskats från tre till två. Det nuvarande tredje alternativet komme väl

emellertid icke att saknas av så många som det nuvarande andra.

Bibelspråken inledas enligt förslaget: »Låtom oss nu höra Skriftens ord». Detta innebär en avgjord försämring. Bibelspråken få genom erinringen dels om att det är Guds ord, som skall höras, dels om att dessa ord handla om så betydelsefulla ting som döden och uppståndelsen, ökad vikt och eftertryck. Ändringen måste väl ha sin upprinnelse i något slags läroskäl. Men den som av dylika skäl har svårt att beteckna de lästa bibelspråken såsom Herrens ord, måtte vara fången i några egendomliga, trånga verbalinspirationsfunderingar.

Beträffande bibelspråken är först såsom en nyhet att anteckna, att Joh. 11: 25, 26 alltid skall läsas. Däremot torde knappast vara något att invända. Vidare är urvalet betydligt rikhaltigare än förut, en stor förbättring. Slutligen har ock beträffande språkens inbördes ordning en reform vidtagits. De äro nu delade i tre avdelningar: en gammaltestamentlig, en evangelisk, en apostolisk. Värde av denna sista reform torde emellertid få anses lindrigast sagt tvivelaktigt. En rimligare ordning än för närvarande är visserligen högeligen av nöden. Det nuvarande sättet att rada upp dem har fört till att man vid de flesta begravningar får höra några fullständigt på måfå ur handbokens förråd plockade bibelord. Envar som försökt att sammanställa lämpliga bibelspråk efter någon bestämd grundtanke, vet hur svårt detta är, och att prästerna härvid väl skulle behöva någon ledning av handboken, om resultatet skulle bli drägligt. Det är väl ock att giva något slags ledning som förslaget avser. Men åtminstone för ett ur liturgisk synpunkt gjort val är väl den föreslagna indelningen fullständigt värdefull som ledtråd. Här hade dock kommitterade haft ett utmärkt tillfälle att åstadkomma en både ur praktisk, liturgisk och religiös synpunkt värdefull förbättring av handboken, nämligen genom att i alternativa serier enligt en viss grundtanke sammanställa lämpliga bibelord. Vid sidan av några vid dödsfall i allmänhet passande serier borde ock funnits serier för särskilda tillfällen, t. ex. barn- och ungdomsbegravningar.

Bland övriga smärre förändringar förtjänar särskilt framhållas, att antifonien: »För mig är livet Kristus» åter gjorts sångbar genom återgång till den gamla ordalydelsen.

Vid vårt begravningsritual låder emellertid en svår brist, som man hade kun-

nat hoppas skulle ha blivit avhjälpd. Där finnes icke det minsta spår av att den döde är av Kyrkan och de efterlevande ihågkommen i deras böner. Att ge uttryck häråt är dock ett fullt legitimit behov och därtill förvisso fullt evangeliskt.

Luther säger härom: »Für die Toten, weil die Schrift nichts davon meldet, halte ich, dass aus freier Andacht nicht Sünde sei, so oder desgleichen zu bitten: Lieber Gott, hat's mit der Seele solche Gestalt, dass ihr zu helfen sei, so sei ihr gnädig usw.» (Erl. uppl. 30: 370).

Även Apologien erkänner det berättigade häri: »Quam (scil. orationem pro mortuis) nos non prohibemus, sed applicationem coenae Domini pro mortuis ex opere operato improbamus» (Müller, Die symbol. Bücher s. 269, Billing, Lutherska Kyrkans bekännelseskriter s. 228).

Vår första evangeliska handbok på svenska är i detta sammanhang värd att minnas. Olavus Petri har nämligen där i sin begravningsbön »O allsmäktige, evige Gud» också följande passus: »Se till oss, o himmelske Fader, och hör mildeligen vår flitiga bön, att om denne vår broders skickelse nu så tillstädjer, att vi kunna bedja för honom, så falla vi endrätteliga till dig och bedja, att du ville bevisa honom din barmhärtighet, låta honom vila med dina utkorade vänner, Abraham, Isak och Jakob, och låta din Son Jesus Kristus uppväcka honom på den yttersta dagen i de rättfärdigas uppståndelse, och giv oss din nåd att denna vår tjänst må vara dig tacknämlig.»

Genom n:r 81 i den nya Evangeliebokens Bönbok har ock erkänts, att en dylik bön alltfört är fullt förenlig med den svenska Kyrkans lära.

Under sådana förhållanden hade man väl kunnat vänta, att det nya förslaget försökt förinnerliga jordfästningsritualet med en dylik bön.

Vilken är väl den moder, som så länge hennes barn lever, beder för dess välgång, men när det dör, genast stryker det ur sin bön? Skulle modern Kyrkan glömma sina döda barn?

Bästa platsen för en dylik bön vore väl före mullkastningen. Till en början hade ju n:r 81 i Ev.-bokens Bönbok med några smärre förändringar kunnat användas. Den äger ju redan kyrklig sanktion. Någon strid om dess tillåtlighet borde åtminstone icke av läroskäl behöva ifrågakomma.

Tänka vi på människors skröplighet och på dödens allvar, så är väl svårt att förneka, att en dylik bön vore ett mera

passande sätt att vid en öppnad grav bringa den döde i åminnelse på än de panegyriker, som man så ofta får höra. Det synes vara en egendomlig renhet hos den evangeliska läran, om den skulle tillläta det senare men icke det förra.

Vidare må beträffande jordfästningsritualet ett påpekande göras. Det är väl knappast vid någon kyrklig förrättning som s. k. extra sång utföres i så stor utsträckning som just vid begravningarne. Och ofta, för att icke säga oftast, är väl den sång, som utföres, av ur kyrkomusikalisk synpunkt sorglig beskaffenhet. Här kunde utan tvivel handboken åstadkomma en avsevärd förbättring, om den genom att upptaga några av de gamla begravningsresponsorierna till frivilligt bruk,

försåge vederbörande med värdiga texter och värdig musik. Redan en anvisning att de nuvarande antifonierna kunde utföras som växelsång mellan t. ex. ett par medlemmar i kören och hela kören vore ett steg i rätt riktning.

Slutligen må väl ifrågasättas, om det icke vore lämpligt, att handboken gäve vissa anvisningar om ordningen vid begravningsprocessioner. På somliga håll råder ju därvidlag fast, lokal tradition. Men på många håll är villervallan i dylika ting stor och blir beständigt större.

I samband härmed förtjänar framhållas att n:r 137 i Ev.-bokens Bönbok både av praktiska och principiella skäl bör införas i handboken.

Tredje delen.

Kapitlen 11—14.

Innan vi övergå till de särskilda kapitlen, må några anmärkningar, som röra samtliga eller mer än ett av dem, framställas.

Bibelspråkens ordning är en annan än den nuvarande. För närvarande äro de ordnade så, att de som anses böra i första rummet ifrågakomma också stå först. I förslaget åter äro de ordnade efter sin plats i Bibeln. Det torde ligga i öppen dag, att den gamla ordningen är vida att föredraga. Då kunna assistenterna i tur och ordning läsa språken allteftersom de komma i handboken. Den nya ordningen kräver att bestämda språk på förhand delas ut till assistenterna. Underlåtes eller bortglömmes detta, blir den inbördes ordningsföljden högeligen otillfredsställande.

Vid präst- och biskopsvigning skall som nu sv. ps. 132 sjungas. Varför icke inskränka anvisningen blott till numret, så att, där det befunnes lämpligt, denna psalm kunde sjungas på latin? Att denna psalm här sjönges på latin skulle vara en skön erinran om de båda ämbetenas bevarade kontinuitet.

I stället för Fader vår har som handpåläggningsbön införts »Her-

rens Jesu Kristi nåd» etc. Om Fader vår, som dock har god tradition för sig på denna plats inom vår Kyrka, skall utbytas mot någon annan bön, hade förvisso lämpligare ersättning kunnat uppletas än den på så många andra ställen förekommande apostoliska välsignelsen.

Såsom förtjänstfulla förslag må antecknas anvisningarna om dessa handlingars infogande i församlingens vanliga gudstjänster samt införandet av Gloria Patri före välsignelsen.

Kyrkoinvigningsritualet.

Det hade förvisso varit önskvärt, att förslaget upptagit den gamla sköna seden, att biskopen, innan han träder in i kyrkan, klappar tre gånger med staven på dörren, uttalande orden ur Dav. psalm 24: »Höjen, I portar, edra huvuden» m. m.

Vidare borde väl hälsningen: »Frid vare över detta hus» uttalas, icke vid slutet av invigningsakten, utan den borde väl vara biskopens första ord, så snart han trätt in över kyrkans tröskel.

I bönen å sidan 292 f. há ett par mindre lyckade ändringar vidtagits. »Nådesnärvaro» har utbytt mot »nåd och makt»; »de förkrossade hjärtan» har ändrats till: »de förkrossades (!) hjärtan». Slutligen har ock den nuvarande handbokens åkallan av den treenige Guden (vid slutet av bönen) blivit riktad såsom den övriga bönen till Fadern.

Såsom en avgjord förtjänst torde den nya rubriken å sid. 294 rörande biskopens

plats vid dopfontens, predikstolens m. m. invigning få räknas. Rubrikens »kan» hade dock bort utbytas mot »skall». Alldeles särskilt gäller detta dess sista del. Det är dock för bakvänt, att biskopen med kyrkligt godkännande *skall kunna få* uttala orden: »Välsignat vare det altare» m. m. med ryggen vänd mot det altare, vilket välsignelsen gäller.

Å sidan 295 har bland lovpsalmerna insatts även n:r 271. Denna psalms melodi gör den dock föga lämplig på detta högtidliga ställe. Det Guds lov, som här skall ljuda, bör väl sjungas i så värdiga och högstämda toner som möjligt. Främst borde väl på denna plats anvisats Te Deum (n:r 505). Blott där icke möjligheter för dettas värdiga utförande förefunnas, borde någon annan psalm medgivas.

Förslaget till förtjänst måste räknas ritualet för kyrkas öppnande efter genomgången restaurering.

Ett fall av bristande konsekvens bör påpekas mellan anvisningen rörande kyrkogårdsinvigning s. 303 och invigning av gravkapell s. 305. Enligt nuvarande handbok följa vid kyrkogårdsinvigning eventuella jordfästningar omedelbart efter Fader vår. Denna anvisning är av förslaget struken men insatt i det nya formuläret för invigning av gravkapell. Antingen bör den väl finnas på båda ställen eller också icke på något.

Biskopsvigningen.

Det är lika förvånande som beklagligt, att den villervalla i terminologien beträffande invigning och installation, som alltsedan 1811 råder i våra handböcker, icke blivit av förslaget rättad. Alltfort får man över det kapitel, som i verkligheten handlar om biskopsvigningen, läsa: »Huru biskop skall inställas i sitt ämbete». Alltfort står i det kapitel, som handlar om »huru kyrkoherde skall inställas i sitt ämbete», talat om »den som förrättar invigningen» (förslaget s. 341). Redan en flyktig blick på de formuler, med vilka biskops- och präst-ämbetet överantvaras, å en sidan och den, med vilken kyrkoherdetjänsten anförtros, å andra sidan borde vara tillräckligt för att visa, att biskops- och prästvigningarna äro verkliga vigningar, genom vilka å Guds vägnar ett nytt ämbete skänkes. Kyrkoherdeinstallationen däremot blott ett på mänsklig makt och ordning grundat överlämnande av en bestämd tjänst inom prästämbetet.

Det är obegripligt, hur denna felak-

tiga terminologi kunnat få kvarstå orubbad i över 100 år, i synnerhet som kyrkolagen i sina föreskrifter använder riktiga beteckningar. Där handlar kap. 21 om sätt att »ordinera en vald biskop» och kap. 22 om sätt att »ordinera präster»; i kap. 23 däremot lämnas anvisning om »huru en lagligen kallad kyrkoherde skall *inställas* i sin församling». Överskriften till handbokens kap. 12 måste då lyda: Huru biskop skall *invigas* i sitt ämbete. I kap. 14 bör det felaktiga uttrycket »invigningen» rättas till »installationen» e. d.

På sidan 315 har en synnerligen betänklig ändring blivit föreslagen. Överlämnandet av Konungens fullmakt, som nu sker under avsjungandet av ps. 132, har i stället gjorts samtidigt med biskops-ämbetets överantvarande. Detta är ägnat att uppväcka och understödja den vanföreställningen, att det är Konungens fullmakt, som gör electus till episcopus.

Ändringen sid. 317 av »den Heliga Ande» till »helig ande» måste ock beklagas.

Prästvigningen.

I prästvigningsritualet ha bland bibelspråken upptagits även orden ur Joh. 1: 36: »Se Guds Lamm». Häremot torde böra invändas, att det lär vara svårt att uttala dessa trenne ord ensamma för sig med tillbörligt eftertryck.

Vidare må anmärkas, att bland bibelspråken Joh. 20: 21—23 utelämnats. Detta ord borde ju likväl synas alldeles särskilt lämpat för ifrågavarande tillfälle.

Tillägget i förmaningen å sid. 332: »Allt beror på den tro» m. m. har en definition på ordet tro, som onekligen kommer något överraskande. En dylik definition torde i ett liturgiskt formulär nästan alltid verka mer eller mindre trivial.

Vid en genomläsning av förslagets olika kapitel kan man ej undgå att märka sådana formella ojämnheter och olikheter, som ha sin orsak i att förslaget är frukten av ett kommittéarbete. Detta måste anses beklagligt, och det hade förvisso varit till det helas båtnad, om kommitterade uppdragit åt en man att göra den slutliga överarbetningen, sammanjutningen. Det har sagts om 1734 års lag att, sedan allt kommis-

sionsarbete var färdigt, gavs kommissionens ordf., greve Gustaf Cronhielm i uppdrag att ytterligare rätta skrivarten, så att överallt en lika lagstil bleve införd. Under åratals arbetade han därpå och resultatet blev, att lagen bedömts såsom »utan jämförelse det största konststycke i stilistisk väg, vilket svenska språket på flera sekler har att uppvisa», och att svensk lagstil sedan dess stått såsom en förebild. Det borde ej vara förmätet att samma krav ställes på vår svenska kyrkas liturgiska böcker. En tanke på den folkpedagogiska betydelse, de ändock ännu äga, borde vara nog att förbjuda ett

otillbörligt brådskande vid deras reviderande.

Till sist må anmärkas, att den korta tiden mellan H. F:s publicering och dess behandling i kyrkomötet icke tillåtit en så grundlig granskning, som kunde varit önskvärd. Trots de obestridliga förtjänster, som på vissa punkter utmärka förslaget, synes det dock på ovan anförda grunder omöjligt att önska dess antagande i den nuvarande formen. Det är därför att hoppas, att H. F. måtte få undergå ännu en grundlig genomarbetning, innan det fastställes såsom gällande för den Svenska Kyrkan.

A. Adell. F. M. Allard. K. Peters.

Förslag till omdaning av högaltaret i Linköpings domkyrka.

Linköpings domkyrka är i dessa dagar föremål för alla konstvänners uppmärksamhet i vårt land. Det gäller ställningstagande till de båda förslag till högaltarets omändring, vilka utförts av arkitekterna Erik Fant och Martin K. Westerberg. Enligt båda förslagen, av vilket arkitekten Fants nu visas i modell, skola de Byströmska gipsfigurerna avlägsnas, koret omgärdas med ett skrank och altarbordet prydas med ett bildskåp.

Det förstnämnda förslaget inpassar sig smidigt i det sengotiska koret. Altarskåpet, vars former lånats från de rikt artikulerade flamländska 1400-talsskåpen med sirlig och starkt vertikalbetonad kontur, begränsas på sidorna av ett något lägre skrank av mörk ek med rik förgyllning. Mellan skrankets vridna pelare tänker sig arkitekten höga ljus, vars brinnande lågor och deras reflexer i skåpets blanka guld torde göra en storartad verkan mot

den ljusfyllda rymden i koromgången. Skranket skall blott utföras i de tre östra bågarna, emedan en inkomponering av de medeltida monstranshusen anses olämplig. Vissa detaljer på de båda östligaste pelarna ge nämligen vid handen, att kyrkans äldsta korskrank, som var av sten, blott haft denna omfattning. I triumfbågen föreslås återupptagandet av det stora krucifixet, som nu hänger nästan osynligt på södra väggen över Heemskercks altartavla. (Vid modellens uppsättande försummade man att medtaga krucifixet, vilket såsom ett viktigt kompositionselement måste tänkas med i helheten). Den nuvarande tarvliga altarringen bör slutligen borttagas, så att det mäktiga medeltida altarbordet av sten blir synligt. En ny altarring med öppet mittparti föreslås istället. Vid kommunion kan ett flyttbart mittparti insättas.

Som helhet måste detta förslag